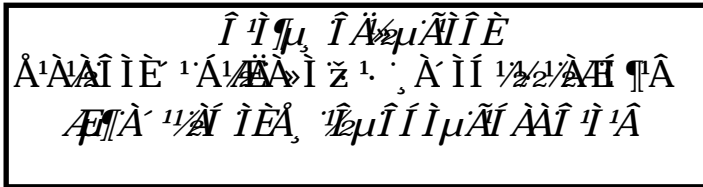

א. סוג הבחינה: בגרות לבתי ספר על-יסודיים

ב. בגרות לנבחנים אקסטרניים

מועד הבחינה: חורף תשס"ז, 2007

מספר השאלון: 210,011107

עברית: הבנה, הבעה ולשון

שאלון א'

יחידת לימוד אחת

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שעתיים וחצי.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שלושה פרקים.

פרק א – הבנה והבעה – 50 נקודות

פרק ב – אוצר המילים והמשמעים, ושם המספר – 26 נקודות

פרק ג – תחביר ומערכת הצורות – 24 נקודות

סה"כ – 100 נקודות

ג. תומר עזר מותר בשימוש: אין.

ד. הוראה מיוחדת: הקפד על כתב ברור, על כתיב נכון, על כללי הדקדוק ועל פיסוק הגיוני.

כתוב במחברת הבחינה בלבד, בעמודים נפרדים, כל מה שברצונך לכתוב כטייטה (ראשי פרקים, חישובים וכדומה).
רשום "טייטה" בראש כל עמוד טייטה. רישום טייטות: כלשהן על דפים שמחוץ למחברת הבחינה עלול לגרום לפסילת הבחינה!

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

ב ה צ ל ח ה !

/המשך מעבר לדף/

קרא את המאמר שלפניך, וענה על השאלות שאחריו.

קיצור תולדות העברית

(מעובד על פי מאמר מאת אוריה שביט, מתוך אתר האינטרנט הארץ אונליין, 21/4/2002)

בספרו **מדינת היהודים** דחה בנימין זאב הרצל את האפשרות שהעברית, שפה פסקה א

שנחשבה ל"שפה מתה" במשך יותר מ-1600 שנה, תהיה השפה שבה ידברו אזרחי המדינה שתקום בארץ-ישראל. "אולי יחשוב מישהו שיהיה בכך משום קושי שאין לנו שפה משותפת. מי מאתנו יודע עברית במידה מספקת כדי לבקש בשפה זו כרטיס רכבת?" כתב והציע פתרון: "כל אחד יחזיק בשפתו, שהיא הימולדת היקרה של מחשבותיו. אנו נישאר גם שם מה שהננו עתה, כשם שלעולם לא נחדל לאהוב מתוך צער וגעגועים את ארצות מולדתנו, שמהן גורשנו". את ההסבר לכך, שיהודים בכל זאת מבקשים היום כרטיסי רכבת בשפה העברית, כותבים שירים בעברית ואף מגדפים בעברית, אפשר למצוא בין השאר בהתפתחותה של השפה דווקא בשנים שבהן נחשבה ל"שפה מתה". 10

העברית הייתה שפה מדוברת מכיבוש הארץ על ידי יהושע בשנת 1250 לפני הספירה עד חורבן בית שני בשנת 70 לספירה. לאחר חורבן בית שני שמרו הכתיבה והקריאה בעברית על חיוניותן הן לצרכים דתיים והן לצרכים קהילתיים ועסקיים. בתקופת חז"ל ובימי הביניים נכתבו בעברית ספרים, פיוטים ומסמכים, תוקנו בה אלפי תקנות ונוספו לה אלפי מילים חדשות. 15

גם כשפה מדוברת לא נעלמה העברית לחלוטין. אמנם היא חדלה להיות שפה עממית שכולם דיברו בה בחיי היום-יום, אך עדיין השתמשו בה לצרכים מסוימים. העברית הייתה ה"לינגואה פרנקה" של יהודים בני ארצות שונות שנפגשו וחיפשו שפה משותפת. מן המאה ה-9 עד סוף המאה ה-16 היא שימשה כשפה ללימוד רפואה בכמה בתי ספר באירופה שבהם לימדו מורים יהודים. 20

לפי עדויות של כמה נוסעים שהגיעו לארץ-ישראל, בתקופות שונות הייתה העברית שפה מדוברת בקהילות היהודיות בירושלים ובצפת. כך למשל הנוסע הגרמני ארנולד פון הארץ, ששהה בארץ-ישראל בין השנים 1488-1499, כלל שיחון קצר בעברית בספר הדרכה שהוא כתב לנוסעים, וסיפר שהעברית הייתה שפה מדוברת כמעט בכל מקום שבו ביקר בארץ. העברית הייתה שפה מדוברת גם אצל אנשי דת נוצרים ואף אצל מלכים. לדוגמה, במאה ה-19 קיסר ברזיל, פדרו השני, ידע עברית. בין השאר הוא תרגם את הפזמון "חד גדיא" מההגדה של פסח ושלושה פיוטים עתיקים שנכתבו לברית מילה ולפורים. 25

תרומה חשובה לתחייתה של העברית כשפת דיבור נודעה לתנועת ההשכלה במאות ה-18-19. סופרים יהודים כתבו בתקופה זו שירים וסיפורים בעברית והוציאו לאור עיתונים בעברית. באמצעות טקסטים אלה הם ביקשו לקדם את התרבות היהודית פסקה ה 30

* לינגואה פרנקה – כינוי מקובל לשפת דיבור המשמשת לתקשורת בין אנשים שאין להם לשון משותפת, ולקיום קשרים דיפלומטיים. מאז תחילת המאה ה-20 האנגלית משמשת בתפקיד זה.

בגולה ולהעניק לה צביון חדש על פי עקרונות תנועת ההשכלה, כמו חשיבה רציונלית וערכים אסתטיים. נכתבו בעברית יצירות ספרות ראליסטיות, וכן עיתונות עברית מודרנית (כגון "המגיד") שדיווחה על ענייני השעה ואימצה מושגים מודרניים. תחילה השתמשו לכתיבה זו בלשון המקרא. אולם לשון המקרא הייתה מליצית ומיושנת מכדי לשמש לכותבים מקור בלעדי לכתיבה, ולכן שילבו הכותבים בכתיבתם מילים וביטויים מרבדים שונים של השפה: מלשון חז"ל ומלשון ימי הביניים, ואף חידשו מילים שהתעוררו בהן צורך בעולם של המאה ה-19. תנועת ההשכלה סיפקה אפוא נדבך חשוב לתחיית העברית המדוברת.

35

אולם הגורם העיקרי שהביא לתחייתה של העברית כשפת דיבור בשלהי המאה ה-19 היה עלייתם לארץ-ישראל של צעירים חדורי תודעה ציונית, שהתנתקו מהוריהם ומסביבתם התרבותית והלשונית. צעירים אלה האמינו שתחיית העברית כשפת דיבור היא תנאי לתקומה היהודית בארץ-ישראל, אך משימתם לא הייתה קלה, משום שהעברית לא הייתה שפת הדיבור העיקרית של היהודים שחיו בארץ-ישראל ודיברו בעיקר יידיש ולדינו. הדרך להפיכת השפה העברית ללשון הדיבור העיקרית עברה במוסדות הלימוד.

פסקה ו 40

אליעזר בן יהודה, עיתונאי יליד ליטא, פרסם בתקופה זו מאמרים שבהם קרא להנהיג את העברית כשפת ההוראה בבתי הספר בארץ-ישראל. הוא עלה ארצה בשנת 1881 והחל ללמד "עברית בעברית" בבתי ספר בירושלים. בשנת 1890 כבר למדו בעברית במושבות בגליל, ומספר בתי הספר והגנים שבהם הייתה העברית שפת הדיבור הלך וגדל. הילדים, שהוריהם לא דיברו עברית בבית, תרמו להפצתה במשפחותיהם ובציבור. מאוחר יותר פרסם בן יהודה את הכרך הראשון של מילונו – **מילון העברית הישנה והחדשה**, ובו הצעות לעשרות מילים חדשות.

פסקה ז

בשנת 1913 ניצבה העברית בצומת מכריע. חברת "עזרה", שנוסדה על ידי יהודי גרמניה, הקימה בחיפה את הטכניון ואת בית הספר התיכון הריאלי. היא החליטה להנהיג בהם את הוראת מדעי הטבע בשפה הגרמנית, כדי ששפה זו, שהיא תרבותית ביותר לדעתם, תשמש גשר להתפתחות המדע של העת החדשה. בעקבות החלטה זו פרץ מאבק שנודע בשם "מלחמת השפות". מורים ותלמידים נאבקו למען השלטת ההוראה בעברית, וערכו עצרות ושבייתות. מאבק זה הגביר את הקנאות לדיבור העברי. בפברואר 1914 הסתיימה "מלחמת השפות" בניצחונו של המחנה העברי: חברת "עזרה" הסכימה שלשון ההוראה בטכניון תהיה עברית. כעבור ארבע שנים הונחה אבן הפינה להקמת אוניברסיטה עברית בירושלים, וכשהיא נפתחה בשנת 1925 התקיימו בה כל השיעורים בעברית הן במדעי היהדות והן במדעי הטבע. "מלחמת השפות" לא הצטמצמה לבעיה לשונית בלבד, אלא הפכה לסמל התחייה התרבותית והלאומית של עם ישראל בארצו.

פסקה ח 55

60

65

בתקופת השלטון של הבריטים בארץ (1920-1948) התבססה העברית כשפה המדוברת העיקרית של היהודים בישראל. בשנת 1922 קיבלה העברית מעמד של אחת

פסקה ט

/המשך בעמוד 4/

משלוש השפות הרשמיות בארץ, לצד האנגלית והערבית. לאחר שקמה מדינת ישראל הפכה העברית לשפה המדוברת העיקרית בישראל. מאז החלה תחייתה, לפני 120 שנה, נוספו לעברית כ-15,000 מילים חדשות. מעניין לציין שמבין 1000 המילים השכיחות ביותר בעברית של ימינו – מקורן של כ-800 מילים הוא במקרא.

פרק א – הבנה והבעה (50 נקודות)

בפרק זה ענה על שבע שאלות: על כל השאלות 1-8, ועל אחת מהשאלות 9-10.

1. על פי המאמר, בעבר היו עמדות שונות כלפי השאלה אם ייתכן שהעברית תהיה השפה שבה ידברו אזרחי מדינת ישראל.

ציין שתי עמדות שונות כלפי שאלה זו, והסבר כל אחת מהן על פי המאמר. (6 נקודות)

Á½µ, Á½Â¶i, µÍ Î Ì Ì

2. בשורות 4-5 משתמש הרצל בצירוף "כרטיס רכבת".

הסבר לשם מזה השתמש הרצל בצירוף זה. (2 נקודות)

Á½µ, Á½Â¶i, µÍ Î Ì Ì

3. א. גם הסופרים והעיתונאים בתקופת ההשכלה וגם העולים הציונים בסוף המאה ה-19 תרמו לתחייתה של העברית.

על פי פסקות ה-1, השווה בין שתי הקבוצות מבחינת המטרות ומבחינת

דרכי הפעולה. (5 נקודות)

ב. על פי המאמר, לאיזו משתי הקבוצות הייתה השפעה גדולה יותר על תחייתה של

העברית? בטס את תשובתך על המאמר. (3 נקודות)

Á½µ, Á½Â¶i, µÍ Î Ì Ì

4. ציין על פי המאמר, מהי תרומתו של אליעזר בן יהודה לתחיית העברית. (4 נקודות)

Á½µ, Á½Â¶i, µÍ Î Ì Ì

5. א. מהי הטענה המרכזית של כותב המאמר?

העתק למחברתך את התשובה הנכונה. (2 נקודות)

• מאז ומתמיד שימשה העברית כשפה כתובה בלבד.

• השפה העברית מעולם לא פסקה מלהיות שפה מדוברת.

• בכל התקופות שימשה העברית כשפת ההוראה בבתי הספר.

• אין צורך שהעברית תשמש כשפת הדיבור העיקרית בישראל.

ב. הבא מן המאמר שתי הוכחות לביסוס טענתו המרכזית של הכותב. (4 נקודות)

Á½µ, Á½Â¶i, µÍ Î Ì Ì

/המשך בעמוד 5/

6. א. "תחילה השתמשו לכתובה זו בלשון המקרא" (שורות 34-35).
למה מתייחס האזכור זה? (2 נקודות)

ב. "תנועת ההשכלה סיפקה אפוא נדבך חשוב לתחיית העברית המדוברת" (שורות 38-39).
איזו מן המילים שלפניך יכולה להמיר את המילה **אפוא**?
העתק למחברתך את התשובה הנכונה. (2 נקודות)

- היכן
- אף על פי כן
- לשם כך
- אם כן

Á½µ, Á½ÄÄi, µÍ Î ¹ Î

7. גם אצל עמים אחרים נעשו ניסיונות להחיות שפה לאומית שלא הייתה בשימוש רחב תקופה ארוכה.

הצע דרך פעולה לעם שמבקש להחיות את שפתו, על פי המאמר שראת. (3 נקודות)

Á½µ, Á½ÄÄi, µÍ Î ¹ Î

8. מטלת סיכום (12 נקודות)

סכם את המאמר בהיקף של כ-10-12 שורות.

בסיכומך כתוב על התפתחותה של **העברית כשפת דיבור** לאורך התקופות.

ענה על אחת מן השאלות 9 או 10.

9. בפסקה ח מתוארת "מלחמת השפות".

הסבר מושג זה על פי המאמר.

במבט לאחור, איזו מבין העמדות ב"מלחמת השפות" הייתה מוצדקת לדעתך? בסס את

Á½µ, Á½ÄÄi, µÍ Î ¹ Î

קביעתך על המאמר. (5 נקודות)

10. בתאריך ה' באייר תשי"ח (1948) נחתמה מגילת העצמאות של מדינת ישראל. במגילה 689 מילים.

בטבלה שלפניך מוצגים נתונים על מקורן של המילים שבמגילה, לפי רובדי הלשון שלהן.

התפלגות המילים במגילת העצמאות לפי רובדי הלשון השונים

מספר המילים	סה"כ המילים במגילה	המילים מספרות המקרא	המילים מספרות חז"ל	המילים מספרות ימי הביניים	חידושי ימינו
מספר המילים	689	465	107	26	91
אחוזים	100%	67%	15.5%	4%	13.5%

(מתוך ר' סיוון, על אובני לשון ימינו – סקרים ומחקרים, הוצאת רובינשטיין, 1976)

מהי המסקנה שאפשר להסיק מהטבלה בנוגע להשפעת רובדי הלשון השונים על השפה

העברית? הבא מהמאמר הוכחה לביסוס מסקנה זו. (5 נקודות)

/המשך בעמוד 6/

Á½µ, Á½ÄÄi, µÍ Î ¹ Î

פרק א

תשובה לשאלה מספר 1

שתי עמדות שונות כלפי השאלה אם ייתכן שהעברית תהיה השפה שבה ידברו אזרחי מדינת ישראל.

עמדה ראשונה: עמדה הגורסת כי העברית תהיה השפה בה ידברו אזרחי מדינת ישראל, שכן קיים קושי בכך שלא תהיה שפה משותפת.

עמדה שניה: עמדתו של הרצל, לפיה: עדיף שכל אחד ישמור על שפתו המקורית. לטענתו, אף אחד אינו שולט בעברית במידה מספקת, ולכן לא ניתן להפוך אותה לשפה שבה ידברו אזרחי מדינת ישראל.

תשובה לשאלה מספר 2

הרצל משתמש בצירוף "כרטיס רכבת" כדי להמחיש ולהדגיש את טענתו, לפיה: עדיף שכל אחד ישמור על שפת מולדתו. לדעתו, ידיעת השפה העברית אינה מספקת, וקיים קושי לתקשר באמצעותה אפילו בנושאים שכיחים, יומיומיים ונדרשים, כמו בקשת כרטיס לרכבת.

תשובה לשאלה מספר 3

א.

קריטריונים	סופרים ועיתונאים בתקופת ההשכלה	העולים הציונים בסוף המאה ה-19
<u>מטרות</u>	ביקשו לקדם את התרבות היהודית בגולה.	תחיית העברית כשפת דיבור היא תנאי לתקומה היהודית בארץ ישראל.
<u>דרכי פעולה</u>	- ביקשו להעניק לתרבות היהודית בגולה אופי (צביון) התואם את עקרונות תנועת ההשכלה: חשיבה רציונאלית וערכים אסתטיים. - כתבו שירים וסיפורים בעברית. - הוציאו לאור עיתונים בעברית מודרנית (כמו "המגיד"). (בעיתונים אלו שילבו מילים מרבדים שונים של השפה ואף חידשו מילים).	באמצעות מוסדות הלימוד. כלומר, שימוש בעברית כשפת הוראה במוסדות הלימוד.

• הערה – ההשוואה לא חייבת להיערך דווקא באמצעות טבלה.

ב. לעולים הציונים בסוף המאה ה-19 הייתה השפעה גדולה יותר על תחייתה של העברית.

ההוכחה לכך היא פסקה ו' שורה 40: "הגורם העיקרי שהביא לתחייתה של העברית כשפת דיבור היה עלייתם לארץ ישראל של צעירים חדורי תודעה ציונית".

תשובה לשאלה מספר 4

תרומתו של אליעזר בן יהודה לתחיית העברית עפ"י המאמר:

- פרסם מאמרים בהם קרא להנהיג את העברית כשפת ההוראה בבתי-הספר בישראל.
- לימד עברית בשפה העברית בבתי הספר בירושלים.
- פרסם את הכרך הראשון של מילונו – "מילון העברית הישנה והחדשה", ובו הצעות לעשרות מילים חדשות.

תשובה לשאלה מספר 5

שתי הוכחות לביסוס טענתו המרכזית של הכותב:

הוכחה אחת:

פסקה ג': "גם כשפה מדוברת לא נעלמה העברית לחלוטין... אך עדיין השתמשו בה לצרכים מסוימים.
"העברית הייתה ה'לינגואה פרנקה' של יהודים בני ארצות שונות שנפגשו וחפשו שפה משותפת".

הוכחה שנייה:

פסקה ד': "לפי עדויות של כמה נוסעים שהגיעו לארץ ישראל בתקופות שונות הייתה העברית שפה מדוברת בקהילות היהודיות בירושלים ובצפת".

תשובה לשאלה מספר 6

- א. האזכור וַ מתייחס לכתיבה בעברית של יצירות ספרות ראליסטיות ועיתונות עברית מודרנית.
- ב. אפוא = אם כן.

תשובה לשאלה מספר 7

דרך הפעולה המומלצת לעם המבקש להחיות את שפתו:

- כתיבת יצירות ספרות בשפה המבוקשת.
- הוצאת עיתונים בשפה המבוקשת.
- שימוש בשפה המבוקשת כשפת הוראה במוסדות הלימוד.
- הוצאת מילונים שיפרשו מילים ויציעו מילים חדשות בשפה.

תשובה לשאלה מספר 9

המושג "מלחמת השפות" מתייחס למאבק על שפת ההוראה השלטת: עברית מול גרמנית. המאבק התחולל בין מורים ותלמידים התומכים בכך שההוראה תתקיים בשפה העברית לבין יהודים גרמנים מייסדי חברת "עזרה", שהעדיפו להשתמש בשפה הגרמנית (התרבותית יותר, לדעתם) לצורך הוראת מדעי הטבע.

במבט לאחור, העמדה של התומכים בשימוש בעברית כשפת ההוראה במוסדות הלימוד היא העמדה הצודקת.

ביסוס לכך ניתן למצוא בפסקה ח' במאמר: מלחמת השפות הפכה לסמל התחיה התרבותית והלאומית של עם ישראל בארצו; כתוצאה מהמאבק התגברה הקנאות לדיבור העברי. מספר שנים לאחר מכן הוקמה האוניברסיטה העברית בירושלים, שבה התקיימו כל השיעורים בכל המקצועות בעברית.

תשובה לשאלה מספר 10

המסקנה העולה מן הטבלה היא שרובד הלשון המשפיע ביותר על השפה הוא הרובד המקראי.

הביסוס לכך מן הטבלה: 67% מהמילים המצויות במגילת העצמאות משתייך לרובד המקראי.

ההוכחה מן הטקסט: עפ"י הפסקה האחרונה במאמר (שורה 70-71): "מעניין לציין שמבין 1,000 המילים השכיחות ביותר בעברית של ימינו – מקורן של כ-800 מילים הוא במקרא".

פרק ב - אוצר המילים והמשמעים ושם המספר (26 נקודות)

בפרק זה ענה על כל השאלות 11-16.

אוצר המילים והמשמעים (21 נקודות)

11. המילה "שפה" מופיעה פעמים רבות במאמר.

לפניך הערך **שפה** ממילון אבן-שושן (2003) וממילון ההווה.

קרא את הערכים משני המילונים, וענה על הסעיפים א-ד שאחריהם.

מילון אבן-שושן

מילון ההווה

שפה¹ [נ'; שפת-, שפות-, שפות-] לשון (שמדברים), מערכת המילים ודרכי הביטוי של עם; מערכת של סימני תקשורת, כגון: שפת המחשב; שפת החירשים; חוף; רצועת גבול בין המדרכה למיסעה של כביש; שוליים (של פוס או של סיר וכד'); אבן שפה חיץ עשוי מאבן (או מבטון) מעל פני הכביש ומשמש גבול בין המדרכה למיסעה; שפת חלקות דברי חנופה <שפי>

שפה² [נ'; שפת-, שפתיים, שפתי-] (בספרות גם שפתותי) כל אחד משני החלקים הבשריים שבפתח הפה; מכאן: שפתי (לא: שפתי) (הגדה) שמקום חיתוכו בשפתיים, כגון ב: איש שפתיים פטפטן; בשפה רפה בהיסוס, בגמגום; לזות שפתיים לשון הרע, דיבה; מן השפה ולחוץ לא בכנות; מס שפתיים דברים שאדם (אישיות פוליטית וכד') אומר כדי לצאת כביכול ידי חובה במקום לנקוט פעולה ממשית; ערל שפתיים מגמגם; פושק שפתיו פטפטן; שפתיים יישק הדברים נכונים וטובים, הדבר ראוי לשבח - קריאת התפעלות <שפי>

שפה נ' [אנורחית: שפת; אכית: šaptu; ארמית: ספּתָא; ערבית: שפּיָה, שפּיָא] 1. כל אחד משני קפלי הפשר בקצות הפה מלמעלה ומלמטה: השפה העליונה והשפה התחתונה. זוג שפתיים. יוחנה היא מדברת על-לפה, רק שפתייה נעות וקולה לא ישמע (שמרואל א א יג). "בחוט השני שפתותיך" (שיר השירים ד ג). "שפתו העליונה עודפת על התחתונה" (בכורות ז ה). 2. [כהשאלה] לשון, אוצר המלים שאדם משתמש בהן להבעת צרכיו: "אשר לא ישמעו איש שפת רעהו" (בראשית יא ז). "שפת כנען" (ישעיה יט יח). השפה העברית. שפות זרות. 3. קצה הפה בכלים [בהרחבה]: שוליים, פאת דבר, שכל: "שפה לפיו (של מעיל האפוד) סביב לא יקרע" (שמות לט כג). "שפת פוס" (מלכים א ז כו). "שפת היריעה הקיצנה" (שמות לו יז). "שפה של טדין" (מקראות י ד). "שפתה של קנרה" (טבול יום ג ג). "פליי-חרש שיש לו שלוש שפיות" (כלים ד ד). "שפת הבור" (טהרות יו). 4. רצועת הפים לארץ החוף של ים, של ימה, של נהר וכי', וכן גם רצועת היבשה לארץ הפים של ים, של ימה, של נהר וכי': "הנני עמד על-שפת היאר" (בראשית מא יז). "זכחול אשר על-שפת הים" (בראשית כב יז). 5. שפם, שער הצומח על גבי השפה העליונה: "שפה (מתר לגלח) מנזית לזוית... ובשפה המעכבת (את האכילה)" (מועד קטן יח).

[שפת-, שפתיים, שפתי- גם שפתות, שפתות [להוראה 1]; שפות, שפות- [להוראה 2]; שפיות [להוראה 3, 5]

א. העתק למחברתך מכל אחד מהמילונים את ההגדרה של המילה "שפה" המתאימה למשמעותה במאמר. (2 נקודות)

ב. על פי מילון אבן-שושן, מהו היחס בין ההגדרות של המילה "שפה": הומונימי או פוליסמי? נמק את תשובתך. (2 נקודות)

ג. לפניך שלושה ביטויים:

(1) השפה האנגלית

(2) שפתיים סדוקות

(3) שפת הנחל

עיין בערך "שפה" במילון אבן-שושן, וציין מהי ההגדרה המתאימה למשמעות של המילה "שפה" בכל אחד משלושת הביטויים. (3 נקודות)

ד. עיין בערך "שפה" בשני המילונים, והשווה ביניהם על פי שניים מן ההיבטים האלה: מקור המילה (אטימולוגיה), פרטים דקדוקיים, המקור שממנו נלקחו המובאות.

(4 נקודות)

י' י' א' א' : μ

12. לפניך זוג מילים: סוף - שלהי, ואחריו חמישה זוגות נוספים.

מבין חמשת זוגות המילים, העתק למחברתך את הזוגות שהיחס בין המילים בהם הוא כמו היחס בין המילים סוף - שלהי. (3 נקודות)

• געגועים - כיסופים

• הטריד - הזהיר

• סלח - מחל

• הציל - הושיע

• הכריע - היסס

13. במשפטים שלפניך מופיע צירוף המילים שפה משותפת.

I. במאה ה-19 העברית לא הייתה השפה המשותפת של היהודים שחיו בארץ-ישראל ודיברו בעיקר יידיש ולדינו.

II. יש בינינו שפה משותפת, מפני שאנחנו מתעניינים באותם דברים.

העתק למחברתך את המשפט שהנאמר בו נכון. (3 נקודות)

• בשני המשפטים משמעות הצירוף היא הלשון שבה מדברים.

• בשני המשפטים משמעות הצירוף היא יחסי קרבה והבנה.

• במשפט הראשון משמעות הצירוף היא הלשון שבה מדברים, ואילו במשפט השני המשמעות היא יחסי קרבה והבנה.

• במשפט הראשון משמעות הצירוף היא יחסי קרבה והבנה, ואילו במשפט השני המשמעות היא הלשון שבה מדברים.

/המשך בעמוד 8/

פרק ב'

תשובה לשאלה מספר 11

א. במילון "אבן שושן" הגדרה מס' 2: לשון, אוצר המילים שאדם משתמש בהן להבעת צרכיו.

ב"מילון ההווה" הגדרה מס' 1: לשון (שמדברים), מערכת המילים ודרכי הביטוי של עם.

ב. היחס בין ההגדרות במילון "אבן שושן" הוא פוליסמי. נימוק: הערך "שפה" במילון זה מוצג כערך אחד בעל מספר פירושים שיש ביניהם קשר סמנטי.

ג. 1. השפה האנגלית – הגדרה מס' 2.

2. שפתיים סדוקות – הגדרה מס' 1.

3. שפת הנחל – הגדרה מס' 4.

ד.

קריטריונים	מילון "אבן שושן"	"מילון ההווה"
אטימולוגיה מקור המילה	מציין בסוגריים מרובעים בתחילת הערך (אוגריתית, אכדית, ארמית, ערבית)	לא מתייחס למקור האטימולוגי של המילה
המקור ממנו נלקחו המובאות	לשון המקרא ולשון חז"ל	עברית בת ימינו / העברית החדשה
פרטים דקדוקיים	מציין מין בתחילת הערך (נקבה). מציין נטייה של סמיכות יחיד, רבים, צורת רבים נפרד – מתייחס למשמעויות השונות. לא מציין שורש – כל הערך כתוב בכתוב חסר (כל הערך מנוקד)	מציין מין בתחילת הערך (נקבה). מציין נטיית סמיכות ביחיד וברבים וצורת רבים נפרד. מציין שורש בסוף הערך. שם הערך כתוב בכתוב חסר (מנוקד). ההגדרה כתובה ברובה בכתוב מלא (לא מנוקד), למעט מילים העשויות להיות לא מובנות (כתובות בכתוב חסר)

14. א. "הם ביקשו [...] להעניק לה צביון חדש על פי עקרונות תנועת ההשכלה" (שורות 31-32 במאמר).

מהי משמעות המילה **צביון** בהקשר זה?

העתק למחברתך את התשובה הנכונה. (2 נקודות)

- כינוי
- עדכון
- אופי
- ביצוע

ב. "כעבור ארבע שנים הונחה אבן הפינה להקמת אוניברסיטה" (שורות 61-62 במאמר).

מהי משמעות הצירוף **אבן הפינה** בהקשר זה?

העתק למחברתך את התשובה הנכונה. (2 נקודות)

- יסוד
- גדר
- חומה
- תחום

שם המספר (5 נקודות)

15. לפניך שלושה משפטים (1)-(3), ובכל אחד מהם שם מספר הכתוב פעמיים:

פעם אחת בהגייה תקינה, ופעם אחת בהגייה משובשת.

בחר בצורה הנכונה של בל אחד משמות המספר, והעתק אותה למחברתך (כולל הניקוד).

(3 נקודות)

(1) העברית שימשה במאה השש־עָשָׂר / שש־עֶשְׂרֵה כשפה ללימוד רפואה בכמה

בתי ספר באירופה.

(2) הנוסע הגרמני ארנולד פון הארף הגיע לארץ־ישראל בשנת אֶלֶף אַרְבַּע מֵאוֹת

שְׁמוֹנִים וְשְׁמוֹנֶה / אֶלֶף אַרְבַּע מֵאוֹת שְׁמוֹנִים וְשְׁמוֹנֶה.

(3) במגילת העצמאות אַרְבַּעַה אַחוּזִים / אַרְבַּע אַחוּזִים מן המילים הם

מלשון ימי הביניים.

16. לפניך משפט ובו מספר מודגש. כתוב את המספר במילים. (2 נקודות)

כשפה המדוברת נוספו 15,000 מילים חדשות. **אַ יִבְעֵהּ בְּאַ**

/המשך בעמוד 9/

פרק ג – תחביר ומערכת הצורות (24 נקודות)

בפרק זה שמונה שאלות: ארבע מתחום התחביר (17-20) וארבע מתחום מערכת הצורות (21-24). ענה על ארבע שאלות בלבד. תוכל לבחור אותן מתחום התחביר או מתחום מערכת הצורות או משני התחומים, כרצונך (לכל שאלה – 6 נקודות).

תחביר

17. א. לפניך שלושה משפטים, III-I.

I. מספר בתי הספר שלימדו בהם בעברית גדל. $\mu\dot{\text{I}}\text{A}\text{H}\hat{\text{A}}$

II. לפי עדויות של כמה נוסעים, בקהילות היהודיות דיברו היהודים עברית. $\frac{1}{2}\text{I}\text{A}\text{E}\hat{\text{A}}$

III. בתקופת ההשכלה נכתבו באירופה יצירות ספרות ראליסטיות בעברית,

וצמחה עיתונות מודרנית. $\mu\text{H}\hat{\text{A}}\text{I}\frac{1}{2}\frac{1}{2}\text{A}\hat{\text{A}}$

העתק למחברתך את מספרי המשפטים III-I, וליד כל משפט ציין את סוגו התחבירי: פשוט, מורכב, איחוי (מחובר).

ב. העתק למחברתך את המשפט שלפניך עם סימוני התחימה של חלקיו,

וכתוב מעל כל חלק את תפקידו התחבירי. את התפקידים בחר רק מהרשימה שלפניך:

נושא, נושא משלים, פועל, משלים שם (ברואג).

$\frac{1}{2}\text{I}\text{A}$	$\text{A}\text{H}\hat{\text{A}}\text{I}\frac{1}{2}\text{A}$	IA	IA	$\text{A}\text{H}\hat{\text{A}}\text{I}\frac{1}{2}\text{A}$
של המחנה העברי.	בניצחונו של	מלחמת השיפות	הסתיימה	1914

18. א. לפניך שני משפטים, II-I.

I. שפת המקרא הייתה מליצית, ולכן שילבו הכותבים ביצירותיהם מילים מרבדים שונים של השפה.

II. מכיוון ששפת המקרא הייתה מליצית, שילבו הכותבים ביצירותיהם מילים מרבדים שונים של השפה.

(1) במשפטים II-I קיים אותו קשר לוגי. ציין מהו: $\text{E}\hat{\text{A}}\text{I}\hat{\text{A}}\text{I}\frac{1}{2}\text{I}\text{A}$, $\text{E}\hat{\text{A}}\text{I}\hat{\text{A}}\text{I}\frac{1}{2}\text{I}\text{A}$.

(2) ציין איזו מילה מבטאת את הקשר הלוגי הזה בכל אחד משני המשפטים. $\text{I}\text{A}\hat{\text{A}}\frac{1}{2}\hat{\text{A}}$

ב. לפניך שני משפטים, ובכל אחד מהם מודגשת בקו המילה "אפילו".

I. אפילו הרצל דחה את האפשרות של החייאת העברית.

II. הרצל דחה אפילו את האפשרות של החייאת העברית.

הסבר את ההבדל במשמעות בין שני המשפטים, הנובע משינוי מקומה של המילה "אפילו".

"... $\mu\text{H}\hat{\text{A}}\text{I}\frac{1}{2}\frac{1}{2}\text{A}\hat{\text{A}}$ $\text{I}\text{A}\hat{\text{A}}\text{I}\frac{1}{2}\text{A}$ IA IA $\text{A}\text{H}\hat{\text{A}}\text{I}\frac{1}{2}\text{A}$ IA IA $\text{A}\text{H}\hat{\text{A}}\text{I}\frac{1}{2}\text{A}$ ..."

"... $\mu\text{H}\hat{\text{A}}\text{I}\frac{1}{2}\frac{1}{2}\text{A}\hat{\text{A}}$ $\text{I}\text{A}\hat{\text{A}}\text{I}\frac{1}{2}\text{A}$ IA IA $\text{A}\text{H}\hat{\text{A}}\text{I}\frac{1}{2}\text{A}$ IA IA $\text{A}\text{H}\hat{\text{A}}\text{I}\frac{1}{2}\text{A}$ ..."

19. א. העתק מפסקה ח במאמר שני צירופי סמיכות ושני צירופים של שם ותוארו.

ב. לפניך שלושה צירופי סמיכות מיוחדים (1)-(3). ציין מהי דרך היידוע של כל אחד

מהצירופים.

1) ארץ-ישראל

2) מדינת היהודים

3) ארץ מולדתנו

לפניך שני צירופים שלא ניתן "לפרק" אותם. הסבר מדוע.

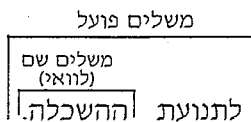
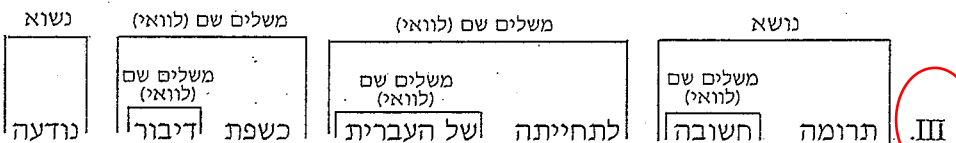
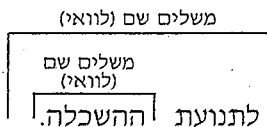
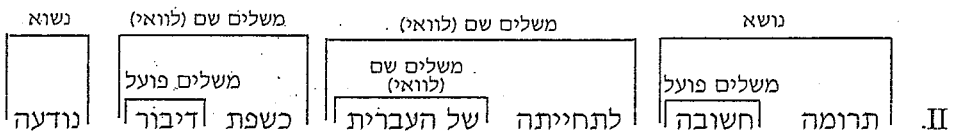
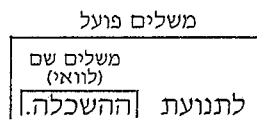
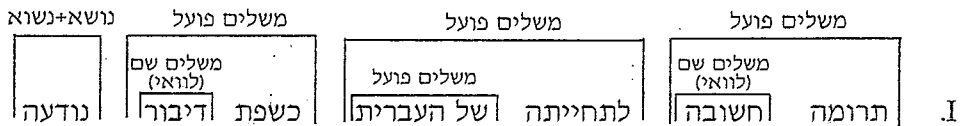
— ברית מילה

— אבן פינה

20. א. לפניך משפט מן המאמר ואחריו מוצעות שלוש דרכים לניתוח התחבירי שלו, אך רק

אחת מהן נכונה. העתק למחברתך את הדרך הנכונה לניתוח המשפט.

תרומה חשובה לתחייתה של העברית כשפת דיבור נודעה לתנועת ההשכלה.

/המשך בעמוד 11/

ב. לפניך משפט מן המאמר.

צעירים אלה האמינו שתחיית העברית כשפת דיבור היא תנאי לתקומה היהודית בארץ-ישראל, אך משימתם לא הייתה קלה, משום שהעברית לא הייתה שפת הדיבור העיקרית של היהודים שחיו בארץ-ישראל ודיברו בעיקר יידיש ולדינו. שחבר את המשפט הנתון למשפט מורכב בדיבור ישיב, שיכלול את דבריו של נציג הצעירים מאותה תקופה (הקפד שדברי הנציג יהיו בגוף ראשון).

$\frac{1}{2}\hat{A} \dots \frac{1}{2}\hat{I}\mu\frac{1}{2}\hat{I}\hat{E}; \hat{I}\hat{I}\hat{A}\hat{E}\hat{I}\frac{1}{2}\hat{I}\hat{I} \hat{A}\hat{A} \dots \hat{I}\hat{A} \hat{I}\hat{I} \hat{E}\hat{I} \hat{\mu} \frac{1}{2} \frac{1}{2} \hat{A}\hat{E}\hat{I}\hat{A}$
 $\hat{A} \hat{I} \hat{I}\hat{E}\hat{I}\hat{E}\hat{I}\hat{\mu}\frac{1}{2} \hat{I}\hat{I} \hat{I} \hat{I}\hat{A}\hat{E}\hat{I} \hat{A}\hat{I} \hat{A}$
 $\# \hat{I}\hat{A}\hat{I} \frac{1}{2}\hat{I}\hat{E}\hat{I}\hat{I}\hat{I}\hat{\mu}\frac{1}{2}\hat{A}\hat{I}\hat{I} \hat{E}\hat{I} \hat{\mu} \hat{A}\hat{I} \hat{A}\frac{1}{2}, \frac{1}{2}$

מערכת הצורות

21. א. לפניך טבלה, ובה פעלים.

שם פעולה (באותו בניין)	בניין	שורש	הפועל
$\hat{A}\hat{y}\hat{I}\hat{y}$	$\hat{A}\hat{E}$	$\hat{A}\hat{I}\hat{I}\hat{I}$	(1) תָּרַגְם
$\hat{D}\hat{I}\hat{I}$	$\hat{I}\hat{A}\hat{I}\hat{A}\hat{D}$	$\hat{I}\hat{\mu}\hat{I}$	(2) יִשְׁבְּרוּ
$\hat{D}$	$\hat{A}\hat{I}\hat{E}\hat{y}$	$\hat{I}\hat{E}\frac{1}{2}$	(3) מְצִיגוֹת

- העתק למחברתך את הטבלה, והשלם אותה. לכל פועל (בעמודה הימנית) כתוב:
- את השורש שלו.
  - את הבניין שלו.
  - את שם הפעולה באותו בניין.

ב. לפניך טבלה, ובה שמות פועל.

שם מאותו שורש	פועל נוסף מאותו שורש אך בבניין אחר	שם הפועל
$\hat{I} \hat{A}\hat{S}, \hat{D}\hat{A}\hat{S}\hat{I} \hat{y} \hat{A}$	$\hat{I} \hat{A}\hat{y}$	(1) לְהַנְהִיג
$\hat{A}\hat{I}\hat{E}\hat{I}\hat{I} \hat{I} \hat{S}\hat{I} \hat{y} \hat{E}$	$\hat{I} \hat{A}\hat{I}$	(2) לְשַׁמֵּשׁ
$\hat{I} \hat{A}\hat{E}\hat{A}\hat{E} \hat{S}\hat{A}\hat{E}\hat{A}\hat{E}$	$\hat{A}\hat{E}\hat{A}\hat{E}$	(3) לְהַצְטַמֵּץ

- העתק למחברתך את הטבלה, והשלם אותה. לכל שם פועל (בעמודה הימנית) כתוב:
- פועל נוסף מאותו שורש, אך בבניין אחר.
  - שם מאותו שורש.

/המשך בעמוד 12/

22. א. לפניך שני שמות מודגשים.

I. הגְדָה (של פסח)

II. תנועת השִפְּלָה

העתק למחברתך את המשפט שהנאמר בו נכון.

— שני השמות הגְדָה, השִפְּלָה הם במשקלים שונים אך באותה גזרה.

— שני השמות הגְדָה, השִפְּלָה הם באותו משקל אך בגזרות שונות.

— שני השמות הגְדָה, השִפְּלָה הם במשקלים שונים ובגזרות שונות.

— שני השמות הגְדָה, השִפְּלָה הם באותו משקל ובאותה גזרה.

ב. לפניך ארבעה פעלים.

פְּרַסְמָה, מְבַלְבֶּלֶת, מְכַפֶּרֶת, מְחַשְׁבֶּת

(1) איזה פועל יוצא דופן מבחינת הבניין, ומהו הבניין שלו?

(2) מהו הבניין המשותף לשאר הפעלים?

ג. מהי צורת העתיד של הפועל תִּרְגְּלוּ?

העתק למחברתך את התשובה הנכונה כולל הניקוד.

— יִתְרַגְּלוּ

— יִרְגִּילוּ

— יִתְרַגְּלוּ

— יִתְרַגְּלוּ

פְּרַסְמָה (2)

פְּרַסְמָה
מְבַלְבֶּלֶת
מְכַפֶּרֶת
מְחַשְׁבֶּת

23. א. לפניך ארבעה משפטים, ובכל אחד מהם מודגשת צורת הבינוני.

(1) השימוש הספרותי בעברית חייב את התחדשותה הַמְתַמְדָּת.

(2) פורסמו יצירות ספרות שִכְתוּבוֹת בעברית של לשון המקרא.

(3) פורסמו עיתונים בעברית כגון "הַמְגִיד".

(4) הַכּוֹתְבִים שילבו בכתיבתם מילים וביטויים מרבדים שונים.

כתוב מהו חלק הדיבר של כל אחת מצורות הבינוני בהקשרה במשפט: שם, שם תואר או פועל בהווה.

ב. לפניך חמישה משפטים, ובכל אחד מהם מילה מודגשת מהשורש ד-ב-ר.

(1) כיום רוב אזרחי ישראל מְדַבְּרִים עברית.

(2) קיסר ברזיל פדרו השני ידע לְדַבֵּר עברית.

(3) כבר בתחילת המאה ה־20 רווח הַדְּבִיר בעברית במוסדות החינוך בארץ.

(4) כיום העברית היא השפה הַמְדַבְּרֶת העיקרית בישראל.

(5) בטקס שנערך לרגל צאת המילון החדש נשא המחבר את דְּבָרָיו המרגשים.

ציין באיזה חלק דיבר משמשת כל אחת מן המילים המודגשות: שם, שם תואר, פועל, שם פועל.

פְּרַסְמָה
מְבַלְבֶּלֶת
מְכַפֶּרֶת
מְחַשְׁבֶּת

/המשך בעמוד 13/

24. א. שלושת השמות שלפניך נוצרו באותה דרך תצורה: בסיס וצורן סופי.

עתונאי, הליכון, כלכלי

ציין מהי משמעות הצורן הסופי בכל אחד מהשמות האלה.

ב. לפניך שלושה שמות.

רכבת, חיוניות, נצחון

ציין מהי דרך התצורה של כל אחד מהשמות האלה.

א. עתונאי, הליכון, כלכלי

ב. רכבת, חיוניות, נצחון

ג. רכבת, חיוניות, נצחון

ד. רכבת, חיוניות, נצחון

בהצלחה!

זכות היוצרים שמורה למדינת ישראל
אין להעתיק או לפרסם אלא ברשות משרד החינוך